

SVOBODNA MISEL

GLASILO SLOV. SEKCIJE SVOBODNE MISLI

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinogradi, Češko.

:: Izhaja vsak mesec in stane 2'50 K. ::

Koledar svobodomislecev.

1 P	1846	Leverrier je z računanjem našel Neptuna.
2 T	1848	Slovanski shod v Pragi.
3 S r.	1324	Ivan Wiclef, angleški reformator.
4 Č r.	1787	Lud. Prévost, francoski fizik.
5 P r.	1723	Adam Smith, angleški narodni gospodar.
6 S r.	1369	Jan Hus, češki reformator.
7 N	1389	Konec srbske samostojnosti na Kosovem polju.
8 P r.	1508	Primož Trubar, slovenski reformator.
9 T r.	1781	Jurij Stephenson, iznajditelj lokomotive.
10 S r.	1819	Gustav Courbet, francoski slikar.
11 Č	1864	Renan, odstavljen od profesure radi spisa „Življenje Jezusovo“.
12 P r.	1840	Jakob Arbes, češki pisatelj (živi.)
13 S r.	1810	Ivan Seume, nemški pesnik.
14 N r.	1798	Fran Palacký, češki historik.
15 P	1872	Pravila „Glazbene Matice“ potrjena.
16 T r.	1313	Giov. Boccaccio, laški pisatelj.
17 S	1907	I. seja na podlagi spl. v. pravice.
18 Č u.	1901	Jos. Murn-Aleksandrov, pesnik slovenski;
1155 Arnold de Brescia, sežgan.
19 P r.	1623	Pascal Blaise, franc. filozof.
20 S	1762	J. J. Rousseau — jevi spisi sežgani v Ženevi.
21 N	1905	Revolucija v Varšavi.
22 P	1781	Tolerantni patent ces. Jožefa II.
23 T	1633	Galileo je moral preklicati točenje zemlje.
24 S r.	1409	Gutenberg, izumitelj tiska.
25 Č r.	1725	Jos. Pütter, nem. pravnik.
26 P	1859	Evropcem dovoljen vstop na Kitajsko.
27 S	1907	Otvoritev V. vsesokolskega izleta v Pragi.
28 N u.	1829	Lud. Lebrun, franc. skladatelj.
29 P u.	1586	Primož Trubar, slov. reformator.
30 T r.	1810	Stanko Vraz, največji pesnik ilirizma.

Od upravnništva. Ker je današnja številka poslednja v prvem polletju, prosimo, da poravnajo vsi p. t. naročniki zaostalo naročnino, zlasti pa vsi oni, ki jo dolgujejo še za leto 1907. Ob enem naznanjamo, da ustavimo pošiljatev vsem onim, ki se niso direktno priglasili. — Imamo v zalogi še mnogo številk prvega letnika razun št. 3., katerega damo za znatno znižano ceno, namreč za K 1. Kdor bi si jih pa želel za agitacijo, mu jih rade volje pošljemo zastonj, da jih razdeli med znance. — Opozarjamo še enkrat, da naj pošljejo vsi, ki so si naročili večje število brošur, dotični znesek. Vsem svobodomislnim Slovencem toplo priporočamo, da naj pridno segajo po brošurah, ki smo jih izdali (Krst sv. Vladimira ter Primaž Trubar in slov. reformacija.)

Od uredništva. Odgovorno uredništvo prevzame začasno zopet Dr. Bartošek. Knjige, došle redakciji: „O šolski reformi“, spisal Dr. Lončar, založilo uredništvo Učiteljskega Tovariša. Oceno prinesemo v prihodnji številki. — Segajte pridno po slovenski izdaji Wahrmundove brošure. — Ne pozabite Ricmanjcev ter kupujte ujih razglednice, ki se dobe po vseh trgovinah s papirjem.

Narodnost in naprednost. Slov. klerikalno časopisje se zaganja v nar. napredno slov. dijaštvo, ker pri gibanju zaradi Wahrmundove afere postopa skupno in kolegijalno z inonarodnim dijaštvom. Govori se o izdajalstvu etc, kakor to znajo klerikalni listi. Odveč bi bilo povdarjati, da se klerikalci vedno družijo z drugimi narodnostmi in da gredo proti napredku z roko v roki z vsemi, ki so z njimi jednakega mišljenja. Kaj imajo potem očitati klerikalci naprednemu dijaštvu, ako ono solidarno z drugim dijaštvom bojuje boj za svobodo vseučilišč? Diskreditirati hočejo napredno dijaštvo v narodu, kajti vedo dobro, da je ta mlada sila najbolj nevarna njihovim „kulturnim“ namenom. Zbrali so na Koroškem nekaj mladeničev in so naučili nekega Krofa (tipično ime) da: 1000 koroških mladeničev obsoja slov. napr. dijaštvo zaradi tega, ker se bojuje za svobodo univerz, ko bi tistih 1000 mladeničev vedelo, za kaj se gre, ne bi prav nič obsojali, ampak bi prijeli svoje črne organizatorje in jim pokazali pot v Rim potem pa bi si rekli: Danes na svetu ne zmaga fizična sila, ampak sila razuma. Korotan se potujčuje zato, ker je nemški element naprednejši in bolj izobražen nego slovenski. Narod, ki ni napreden zaostaja in poginja. Biti naroden se pravi delati za narod, narodnost brez naprednosti je prazna fraza. Katoliška cerkev pa je bila, je in bo proti napredku, boj proti nji pomeni napredek časa. Klerikalizem je samo politični sistem boja katoliške cerkve proti naprednemu svetu. Klerikalne vrste branijo katoliško cerkev in ne narod. Ako izpogovore torej taki klerikalni ljudje, ne more biti to merodajno za ljudi, ki poznajo bistvo klerikalizma in dobro vedo, kaj je njih dolžnost. Zato taki protesti vzbujajo po svetu smeh prav tako, kakor Hagenhoferjev kmečki napad na graško univerzo. Hoče-li biti slovenska mladina narodna, mora biti napredna, protiklerikalna. Klerikalna narodnost ni narodnost, kakor klerikalna kultura ni kultura. Kultura je razvoj k svobodi“ (Lassowitz) in narodnost ne more imeti družega namena

SVOBODNA MISEL.

Glasilov. slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.
Izhaja vsak mesec in stane 250 K.

Veda in vera.

Mnogo se danes piše o bodoči nalogi filozofije. Iz vsega se jasno vidi, da bo prva in glavna naloga filozofije v bodočnosti: nadzorovati, združavati in spopolnjevati rezultate posameznih ved ter na njih podlagi tvoriti celotni življenjski nazor. S tem bo postala filozofija zopet življenjska sila in bo imela pred vsem namen: nadomestiti sedanji verski življenjski nazor, z boljším, popolnejším. Stopila bo torej na mesto verstva. Pri sedanji popularizaciji vede ji bo to popolnoma omogočeno. Veda, znanost, filozofija to so bile stvari, ki so pred nekaj časom spadale le na vseučilišča in v visoke učene kroge, danes je to drugače. Množi in spopolnjuje se šolstvo, ustanavljajo se knjižnice, znanstveno časopisje se širi med mase, brošure, revije obdelujejo tudi višja vprašanja v poljudni obliki, po velikih mestih se vrše vseučiliški kurzi za delavstvo in meščanstvo, drugod po manjših mestih in krajih se vrše posamezna predavanja, moderni muzeji in razstave kažejo razvoj vede i t. d.

Skratka znanost in veda se popularizira, ni zaprta več na visoke šole, ampak se je približala ljudstvu. Istotako umetnost danes ni delež samo zgornjih deset tisoč, ampak postaja dostopna vsem in vzgoja sama teži po tem, da vzgoji v mladini smisel za pravo umetnost.

S tem so dan pogoji vsake prave izobrazbe; na podlagi tega začne tudi širša masa misliti in ne more ji zadostovati več zastareli verski življenjski nazor, ampak hoče drugega odgovora na vprašanja: od kod, kam, zakaj. Predstava o bogu, kakor mu ga danes predstavlja cerkev, mu postane preveč človeška nego da bi mogel verjeti vanj.

Nastoj sveta po svetopisemsko razložen, je preveč naiven, da bi mogel v njem videti resnico človek, ki je količkaj čital o svetovju. Ako pozna zgodovino cerkve, ne more verjeti na njeno božjo ustanovitev. Tako je današnja nevera nujna posledica napredka in današnja nevera v masi je posledica popularizacije znanosti in vede. Klerikalci to dobro vedo, zato kolikor morejo vrše isto, češ da izobrazujejo svoje ljudstvo, dočim se v resnici le branijo in na vse mogoče načine dokazujejo svoj prav.

Toda proti popularizaciji vede ne bodo vzdržali, kajti nobena prava veda ne govori njim v prilog, pa naj je zgodovina ali biologija. Veda sama kot taka se ne briga za cerkev in se razvija kot sama sebi namen. Toda rezultati vede so neizogibni in imajo tudi v življenju svoj pomen. In ti rezultati, nove pridobitve na polju vede navadno trčijo skupaj s staro cerkvijo in njenimi trditvami. Zato klerikalni pravijo, da niso proti vedi, pač pa so proti tistim, ki iz rezultatov ved izvajajo svoje konsekvence. Zadnja Wahrmundova afera je pokazala, kako se klerikalci hudi, če jim kdo pokaže nesmisle katolicizma v svitu moderne dobe.

Toda na ta način bi se samo podiralo jo vničevalo; treba pa je ob enem tudi staviti, zidati. In ta namen bo imela v bodočnosti filozofija. Ker se je po rezultatih moderne vede stari življenjski nazor preživel, je treba na podlagi istih rezultatov staviti novega, s tem bo dobila filozofija zopet svoj prvotni namen.

Filozofija*) je grška beseda in tudi njena domovina je na Grškem. Razvijajoči se grški duh je kmalu spoznal, da v raznih mitih in bajkah o bogovih, v pisanih in nepisanih kozmo- in teogonijah ni čiste resnice, ampak, da so si bajke o postanku sveta in o bogovih iz mislili ljudje ter jih poetično okrasili. Zato je grški človek začel misliti. Hotel je sam odgovoriti na vprašanje: od kod svet, človek, življenje in vse, kar je. Tako je že v 6. stol. pr. Kr. Thales, ki se ga imenuje prvega filozofa, trdil, da je vse nastalo iz vode. Da si to lažje razlagamo, moramo vedeti, da si je tedanji človek predstavljal zemljo kot ploščo, ki plava na morju. Anaksimenes n. pr. je kot prvi začetek stavil zrak, Heraklitos ogenj.

Ob enem pa se je začelo dvomiti nad resničnostjo bogov, tako je trdil Ksenofanes, da o bogovih nič ne vemo in da gotovo bog ni tak kakor človek, kajti ko bi imeli voli ali levi roke, in bi znali slikati bi naslikali bogove po svoji podobi. Filozofija se je hitro razvijala in v nji razne vede, posebno matematika in fizika. Vse vede je spojevala v sebi filozofija, počasi so se vede od nje odločile kot samostojne. Filozofija je imela namen zbrati v sebi vso možnost znanosti. Kot taka je hotela popolnoma nadomestiti vero. Zato je stala v stalnem boju z verstvom in vlado. Rodila se je torej v znamenju odpora proti prazni veri in se je v tem boju razvijala.

Sokrat je s svojo skepso (s trditvijo, da nič ne ve) položil čist temelj, na podlagi kterega je vzrastla prva celotna filozofična sestava Platonova in kmalu za njim Aristotelova. Toda vso vedo znanosti že tedanjemu človeku ni bilo mogoče obseči in življenje se je odreklo svoje zahteve, da bi vse vedelo, hotelo je le praktične življenjske filozofije, odgovor na oprasanje: kako živeti? Na to so razni filozofi različno odgovorili nastale so razne filozofske šole, dve najznanjši sta stoiška in epikurejska. Obe sta se

*) Filos = prijatelj, ljub, drug; sofia = modrost.

z Grškega preselili tudi v tedanje svetovno mesto Rim. Verstvo je propadalo in čim bolj je propadalo, tem bolj se je človek zahteval k filozofiji.

Bili so sicer še templji in bogovi, toda molil ni nihče, razun za parado. Iz naukov filozofije se je počasi izbralo najboljše in to je bil tedanji življenjski nazor. Uspeh filozofije je bil ta, da je človek prispel k pravemu spoznanju življenja in si je po njem uravnal svoje življenje. Vsporedno s temi nazori se je razvilo tudi kristjanstvo in lahko se reče, da je razvoj starogrške filozofije ob istem času prinesel isti življenjski nazor kakor krščanstvo in imajo prav oni, ki stavijo krščanstvo kot vrhunec staroveške filozofije. Tedanjemu človeku je filozofija popolnoma zadostovala nikakor pa ne novim mladim narodom, ki so se poslej začeli vsipati proti Italiji.

Ti so potrebovali bajk. Na razvalinah starorimske države je vstala cerkev in ta je prinesla židovsko biblijo seboj ter jo spojila s Kristusom. Verovati se je moralo na biblijo in kar je k temu pristavila cerkev, filozofija je bila prepovedana kot nekaj paganskega. Filozofične šole v Aleksandriji in drugod so bile počasi uničene in so prešle v cerkvene roke. Toda prav te šole so zakrivilo mnogo prvih kristjanskih sekt, zato so se počasi popolnoma opustile. V srednjem veku je bila filozofija dekla teologie. Znova se je dvignila filozofska šola v novem veku z drugimi vedami vsed (Bacon, Descartes) in kmalu je imela zopet postati to, kar je bila v starem veku: Leibnitz in Komenský sta bila dva moža, ki sta jo hotela vpeljati kot vsevedo.

Med tem pa so se vede bolj in bolj samostojno razvijale (kemija, psihologija etc.) in preko Kanta in Hegela je Francoz Comtes določil filozofiji nje delo: deliti od sebe in določevati vede (pozitivizem). Na podlagi rezultatov posameznih ved se je hotel sezidati nov življenjski nazor, toda nobedem ni zadoščal popolnoma. In tu je danes filozofija, veda vseh ved, dobila svoj namen. Bila je kakor mati, ki rodi in goji svoje otroke, da pozneje živi od njih. V filozofiji so se rodile in razvile vede in njih uspehe bo porabila filozofija za svoj namen, da sestavi nov življenjski nazor. S tem je prispela filozofija nekako tja, kjer je bila za časa grskorimske dobe, ko je eklekticizem zbiral skupaj rezultate in jih podajal družbi kot praktično življenjsko filozofijo. Bližamo se zopet jasni dobi, ko bomo očistili svoje vstranje življenje in mišljenje od nepotrebnih starih verskih primesi.

Staro filozofijo je zagrnila nova vera in uničila. Se bo li to zgodilo tudi sedaj? Na to lahko odgovorimo brez skrbi: razvoj kulture je prispel tako daleč, da ga ne more ustaviti nobena verska sekta. Dani so vsi predpogoji, da filozofija izvrši svojo dolžnost in ni dvoma, da bo po dolgih stoletjih bila svoj najodločilnejši boj.

Hren in Jeglič.

Domišljamo si, da živimo v časih velikega protiklerikalnega boja, in če pogledamo po svetu okrog, vidimo, da je to resnica in, da kultura in napredek, vkljub vsem oviram različnih vlad, prodirata med ljudstvo in zmagujeta. Pri nas tega ne moremo trditi.

Ako pomislimo za trideset let nazaj, vidimo po celem Slovenskem agilno gibanje za prosveto ljudstva. Posebno po mestih in trgih se je odlikovala inteligenca s svojimi prireditvami v čitalnicah in z ljudskimi shodi. Duhovščina tedanje dobe je bila še narodna, tolerantna. L. 1872. ko se je prvič pokazala razlika med starimi in novimi, ko se je prsti vsezaverodomcesarjevcev oglasila nova struja z geslom: Vse za kulturo, svobodo in napredek, pomeni pri nas nekaj mejnik med starim in novim življenjem. Malo je bilo delavcev, toda bili so agilni in ostrajni. Imeli so malo sredstev, živa beseda je bila skoraj edina sila, ki jim je mogla služiti pri delu. Nismo še imeli primerne literature, niti poljudnega časopisja. In vendar je šlo. Gibanje je bilo sicer času primerno politično, bile je tu intam bolj demagogično nego demokratično, toda čutilo se je povsod, da smo se vzdramili, da nam staro ne zadustuje, da hočemo naprej v novo življenje. Bilo je videti povsod dovolj dobre volje, in vsak količkaj večji kraj se je mogel izkazati s svojim bralnim društvom. Skoraj povsod je duhovščina šla vspremdno z inteligenco in živelo se je nekako veselo življenje. Tu pa je prišla naenkrat reakcija. Z visokih stolic iz Rima, iz Gorice, iz Ljubljane je zavel nov veter. Oglasil se je jezuitarski „Rimski katolik“ in je pokazal katolicizem v pravi luči. Mamlil je po Aškercu, Stritarju, Gregorčiču, sploh po vsem kar ni bilo rimsko katoliško. In mi smo bili še dovolj zaljubljeni v svojo romantiko, sanjali smo še preveč navdušeno o narodnostnem idealizmu, preveč smo verjeli sili kulture, nego da bi bili zapazili nevarnost, ki se je bližala. Vršile so se ob enem velike izpremembe v političnem, gospodarskem in socialnem življenju. Življenjsko vprašanje je stopilo pred narodnostno, idealizem nas je minil, bralna društva so propadala in klerikalizem je dobro porabil ta trenutak — kakor črna kuga se je razlil po celi slovenski zemlji. V farovžih in cerkvah je našel svoje trdno pribežališče. Ob enem pa se je začela izprememba od zgoraj: lemenat ni več vzgajal duhovnikov, ampak predvsem politične agitatorje in organizatorje. Ko je prišel v Ljubljano škof Jeglič, se je delo že začelo, on pa je sklenil slovesno dovršiti preobrat. Domovina, narod, kultura, prosveta etc, to je izginilo iz gesel bojevnikov nove rimske kulture, vse jim je postalo le sredstvo za dosego njih namena: t. j. cerkev, Rim. Pravzaprav padejo vsi trije pojmi v eno: glavna stvar je: vpogniti potom organizacije narod pod rimski jarem. obvarovati jo pred razširjajočo se kulturo ter ga usužniti popolnoma, da služi Rimu. Pri tem namen posvečuje sredstva in proti nasprotniku se gre brezobzirno, uničiti se mora vse, kar ni v službah Rima. On danes

ob desetletnici škofa Jegliča lahko vidimo, kako je klerikalizem dosegel svoj namen. Kaj mu je bil Sokol, kaj mu je bila Ciril-Metodova družba, kaj mu bilo vse, kar je slovensko, ako ta ni služilo njemu? Izvršil se je v desetih letih preobrat in danes nosimo pred kulturnim svetom pečat klerikalnega naroda. Sistem, po katerem se je delalo je bil jezuitski, namen tudi.

Spominja nas vse to na oni proces, ki se je vršil na Slovenskem pred 300 leti, ko je jezuitski škof Hren uničil mlado slovensko kulturo. V času, ko obhajamo spomin Primoža Trubarja, je primerno, da izpregovorimo o tem.

Reformacija se je tekom petdesetih let razširila po slovenski zemlji in duhovščina sama je stala brezsilna proti nji. Slovenska knjiga, slovenska beseda, slovenska šola so bile tri sile, ki so hitro širile slovensko zavest za časa reformacije; položen je bil temelj za nadaljni razvoj. Toda Dunaju to ni bilo ljubo. Ob enem z versko in narodno svobodo se širil smisel tudi za politično svobodo in treba je bilo vezij, ki bi privezale slovenske zemlje na nemški Gradec in od tam na Dunaj. Ponudili so se jezuiti. Dogovor je bil ta: Vi (Dunaj) ostanete rimski in mi podvržemo narode Dunaju. Rečeno storjeno. Jezuitje so bili že l. 1560 v Gradcu in so od tam škilili s hrepenečimi očmi na slovenske zemlje, kjer se je bolj in bolj širila reformacija. Toda na Slovensko niso smeli. V Gradcu so potrebovali slovensko plemstvo, da je branilo južno mejo od Turkov, to plemstvo pa je bilo protestantsko in se je zavarovalo proti jezuitom, katerih se je bolj balo nego Turkov. Šele l. 1590. ko so turski napadi nekoliko prenehali, je postal Gradec predrznejši in ko je l. 1592. z bitko pri Sisku bila turška nevarnost uničena, takrat se je v Gradcu zapel jezuitski marš, kakor ga je napisal Havliček v „krstu sv. Vladimira“ in jezuitje so vdrli v slovensko zemljo. Njih vodja je bil škof Hren, ki je l. 1597. postal ljubljanski škof. Mož je bil sin protestantskega Ljubljancana, v neki bolezni pa je obljubil, da postane katolik, če ozdravi. Ozdravil je in v Gradcu je šel k jezuitom v šolo. Kakor črna kuga je padla pod njegovim vodstvom jezuitska sila v slovenske zemlje, ki so bile od notranjih in zunanjih bojev izčrpane. Tekom desetih let je bilo izvršeno veliko delo: slovenske knjige sežgane, protestantske cerkve uničene, celo mrličji niso imeli v grobovih miru in kdor ni postal katolik, je moral zapustiti dom in domovino. I jezuitsko brezobzirnostjo se je vršil ta boj, kterege posledica je bila katoliška kultura. Še so se parkrat oglasili, protestantje, toda prepozno: njih skupna sila je bila uničena. Zgodilo se je: narod je postal zvest Dunaju in pokoren Rimu. Jezuitje so zavladali v prej protestantski Ljubljani, in kloštri po kmetih so se zopet napolnili. Šele prosvitljeni cesar Jožef II. je spoznal, da to ni na srečo niti državi niti narodom, zato je jezuite zapodil in kloštre zaprl. Toda oboje si je znalo najti zopet vhod o naše dežete.

L. 1848 imenujemo leto osvobojenja narodov. Osvobojenja v vsakem oziru: politično in versko. „S kulturo k svobodi“ je bila parola narodov. Za to vidimo, kako vsak narod hiti zbirati

svojo staro zgodovino in z njo hoče vzgojiti novo samozavestno generacijo, ki bo branila narodne pravice in služila pred vsem sebi. —

S tem je bil dunajski centralizem zlomljen in z njim tudi vpliv cerkve nad narodi.

K osvobojenju in samostojnosti je imel vesti tudi oni boj za prosveto ljudstva, ki smo ga slikali zgoraj (boj taborov za združeno Slovenijo v letih sedemdesetih).

Gotovo je, da to dunajski vladi ni bilo ljubo in poiskala je svojo staro zaveznico, katoliško cerkev.

Kakor pred 300 leti, čakali so tudi zdaj jezuitje, kdaj jim bo dana prilika vgnezditi se v Avstriji. In posrečilo se jim je pridobiti si vhod povsod tudi na Slovensko.

Škof Jeglič je bil dober prijatelj kloštrov v Bosni in si je s tem pridobil zasluge (klostri imajo tam svoje germanizacijske namene) in zato je postal ljubljanski škof.

Povedal je takoj v svojem prvem govoru, kako in kaj bo začel in je tudi takoj pokazal, da misli resno. Tako ima v marsičem mnogo podobnega s škofom Hrenom.

Sežgal je Cankarjevo erotiko (nezaslišan slučaj koncem XIX. stoletja) in sežgal bi se več, ko bi stvar ne bila nekoliko draga; škof Hren je to lažje delal, ker je ljudem knjige s silo pobral. Ampak Jeglič je hotel s tem dati znamenje, da je jezuitar in da je s tem obsodil celo moderno umetnost in literaturo. Drug njegov slaven čin je bil boj zoper Prešernovo muzo in danes proklinja po svojih listih vsa napredna društva in časopisje.

Tekom desetih let je izvršil oni preobrat, ki se je pri nas izvršil za časa škofa Hrena.

Vprašanje je, kaj prinese bodočnost. Ali se zavedamo, da se je pri nas ponovila protireformacija v sistemu in namenu.

Zdi se nam, da nismo imeli onega globokega protiklerikalnega boja, kakor bi bil potreben, in nimamo ga do danes.

Zato smo klerikalni, jezuitovski.

Narod, ki se je pred dobrimi 30 leti zbiral na boj za slovensko stvar, gre danes na katoliške shode, kjer se govori proti šolam, učiteljstvu, proti gledališču etc. Danes so pri nas mogoče en gros „ljudske predstave“ alá Lurška pastarica, Sveta Neža in dr., čemur bi se bil pred 30 leti vsak smejal.

Danes se po Slovenskem moli ure, širijo se bratovščine in druge cerkvene srednjeveške specialitete, kar so pred nekaj leti delale samo takozvane tercijalke, ki se jim je navadno smejala cela fara.

Kdor bo čez nekaj let pisal zgodovino tega preobrata, se bo čudil, da je bilo to mogoče v XX. stoletju, da se je tako vrgel v klerikalne mreže narod, ki je bil pred nekaj leti še trezen in vse prej ko klerikalen.

Prve protireformacije nismo mogli zabraniti, ubranil se je ni nobeden narod v Avstriji. Povsod so imeli svoje Hrene.

Češki jezuit Konaš se je bahal, da je sam sežgal 40.000 čeških knjig.

Ampak današnje čase bi bili morali zabraniti.

Ko so se Čehi iznebili vsiljenega protireformacijskega jezuitstva, so dobro pazili, da se jim ni več vselilo med narod.

Vsi buditelji naroda so ob enem klicali v spomin tudi zgodovino in ta je govorila dovolj jasno, kaj je jezuit.

V Havlíčku se je potem jasno izrazil češki narodni program. Bilo je še pred l. 1848, ko je Havlíček dobro čutil, kaj se bliža in kako je treba narodnost združiti z napredkom, ako se hoče narodnosti dati vsebino.

In pravo pojmovanje narodnosti je bilo vzrok, da so se Čehi rešili klerikalizma ob času, ko se je potuhnjeno prikradel drugod med mlade osvobojene narode ter jih usužnjil. Imeli so v spominu enega svojih prvih buditeljev Jungmanna, ki jim je z Wielandom klical:

Nihče naj ne vzame v roko pero, ne da bi se bojeval proti dvem vladam: posvetni in duhovski.

Zato so danes na Češkem za klerikalizem neplodna tla. Pri nas nismo bili oprezni in predno smo se dobro zavedli, kaj in kako, sedeli smo globoko v klerikalizmu in Hren II. je zavladal s svojimi jezuiti. Če pomislimo na škofe kakor je bil Wolf, in Strossmayer, ki so imeli smisel za kulturne narodne potrebe, in pogledamo danes na delovanje in nehanje naših Napotnikov in Jegličev, potem ne dvomimo več, da je cerkev danes v svoji glavi jezuitska, protikulturna in s tem protinarodna.

Vprašanje je samo: ali pomeni to začetek ali konec?

Po prvi protireformaciji so padli narodi v tmo za 200 let.

Danes to ni več mogoče. Sila kulture je prevelika. Srednjeveški pritisk klerikalizma na današnje posebno male narode, ki še nimajo velike kulture, je samo še zadnji poskus uresničiti cerkveno vladno, toda sila kulture bo prodrla tudi sem in jo bo uničila. Cerkev je vladala nad srednjeveško Evropo, toda reformacija jo je uničila, v protireformaciji je postala cerkev politična in se je vgnjezdila v države, prosvitljeni absolutizem jo je odpravil, nato se je zatekla k narodom, ki so se ravno začeli probujati, postala je narodna, toda narodi so jo odklanjali, kakor radi od sebe odklanjajo vse, kar je židovskega, zato je cerkev postala vladna; ponižna dekla sicer, ampak zvita.

„Plačajte nas in mi vam podvržemo narod“ so peli Hrenovi jezuitje v Gradcu in so nesli protireformacijo v slovenske zemlje. In tako je izpregovoril klerikalizem naših dnij, tako je Jeglič z jezuiti zavladal na Kranjskem.

Torej začetek ali konec? Ali se bo to, kar se je s Hrenom začelo z Jegličem končalo, ali je to samo povrat starih časov? Po svojem namenu je vse to na vsak način poslednje, naša dolžnost pa je, da se zgodi prvo.

Naj se letos, ko se obhaja spomin Primoža Trubarja, ne pozabi spomniti se — škofa Hrena in njegove protireformacije, ki nas tako

živo spominja Jegliča in našega časa i po svojem sistemu: (protestantje so morali zapustiti svojo domovino pod smrtno kaznijo, današnji klerikalizem gospodarsko uničuje vsakogar, ki ni navdušen rimski katolik), i po svojem delovanju (od Hrena do Jegliča ni nihče javno sežigal slovenskih knjig), i po svoji kulturi (na tako nizki nivô duševne izobrazbe in kulture, kakor ga vidimo v sedanjem času, ko celo možje nosijo škapulirje in pasove, ko spognjeni stopajo za raznimi banderi in se zabavajo ob lurških pastaricah, ne, na tako nizki nivô še ni padel slovenski narod, odkar je bilo konec prvega jezuitstva).

Je to žalostna slika naših dnij; toda je resnična. Bodoči zgodovinar kulturne zgodovine slovenskega naroda bo poleg prve protireformacije pisal tudi o poskusu škofa Jegliča.

Kaj bo sledilo po tem poskusu, o tem bo govorila bodočnost. Verujemo v silo kulture, in verujemo v nje zmago.

Za nas je glavna stvar, da vemo, kaj se godi pred našimi očmi.

Faktum je, da je slovenska zemlja nad seboj dvakrat začutila silo jezuitskega sistema: prvič za časa Hrena in zdaj pod deset letnim vladanjem škofa Jegliča. In tega je treba, da se živo spomino v naših časih, v letu, ko slavimo spomin svoje prve reformacije.

Prvi shod slovenskih svobodomislecev.

Za časa odkritja Trubarjevega spomenika hoče prirediti naša sekcija S. M. zaupno posvetovanje slovenskih svobodomiselnih krogov. Razmere pri nas doma nas nujno silijo k temu koraku. Na drugi strani pa je zopet naša dolžnost da to storimo, če hočemo ostali zvesti svobodomiselnim idejam. V intencijah Svobodne Misli je, da se povzdigne ljudstvo razumsko, нравno in telesno ter tako speje vedno hitreje k realiziranju „božjega kraljestva na zemlji“.

Ljudstvo pa se bo temu idejalu tem hitreje bližalo, čim bolj bo v njem vzbujena zavednost, plemenitost, ljubezen do resnice ter odpor proti vsaki laži in hinavstvu. Kadar bo prodrla v široke mase prava sloboda mišljenja in čut človekoljubja, bo božje kraljestvo tu. Jedna glavnih nalog svobodomislecev pa je pripravljati pot k uresničenju tega lepega cilja.

V praksi pa to nalogo zaenkrat izvršujemo, ako bijemo neprestan boj proti klerikalizmu, to se pravi proti vsakemu nasilju, naj se ga že izvršuje v proseh kakaršnekolikoli dogme kot zavore napredka, proti tistemu klerikalizmu, ki ščiti hinavstvo, laž, krivice, zastruplja s svojo korupcijo in nemoralnostjo cele stanovce, da cele narode.

Boj proti klerikalizmu je nujna posledica našega čuta za resnico in poštenost, posledica našega mišljenskega razvoja; vsak, kdor zdravo misli in ni hinavski koristolovec bo naš pristaš, naš

sobojevniki v boju za svobodo vesti, kateri boj pa je objednem boj za splošno osvoboditev ljudstva.

Da pa bo naš boj vpešen ter plodonosen, moramo zgrabiti sovražnika tam, kjer mu moremo največ škodovati; glavno korenino pri nas košatega klerikalnega drevesa moramo začeti nasekavati, ker potem se bo začelo to drevo hitro sušiti in hitrih korakov se bob ližal čas, ko se bo drevo posušilo, ter „bo posekano in na ogenj vrženo“. Ta glavna korenina, po kateri prihaja največ sokov v klerikalno drevo, je velika nevednost ogromne narodove mase. Zato pa se mora naš narod dvigniti predvsem razumsko. Treba je ljudstvu izobrazbe in zopet izobrazbe. Ljudstvo mora začeti samo misliti, — sedaj mislijo zanj kaplani in župniki — potem se bo vzbudila v njem samozavest zaupanje v svoje lastne misli in sile. Samostojno razmišljanje vede k hitremu napredku.

Za to pa je treba izruvat iz ljudske duše tisto pasivno zavijnost na tujih mislih, tisto vdanost v tujo voljo, ki je glavni vzrok suženjskega značaja našega naroda zajedno pa najboljši pripomoček za one, ki pijejo narodu kri; naš narod stoji danes še po večini na otročji stopnji splošnega razvoja, ko je človek podvržen popolnoma tujim vplivom, da se da voditi kahor slepec ali pa kahor vol, kateremu se dene čez glavo vrečo, da bi ne videl, kako ga peljejo v mesnico.

Ako pa hočemo povzdigniti naš narod razumsko in ga navesti k samostojnosti ter samozavesti, moramo delovati predvsem intenzivno in sistematično na to, da se bo otrešel brezmejnega, pasivnega zaupanja v „božjo voljo“ — to je v voljo duhovniške kaste — ter se do dobra iznebil „strahu božjega“ in se s pomočjo razuma prepričal, dal je „božji strah“ ravno tako kot vsak drugi strah v sredi votel okrog kraja ga pa nič ni“. „Božja volja“ in „strah božji“ sta dva glavna faktorja naivne kmečke vere. Izobrazba pa vpliva na to naivno vero kot topli solnčni žarki na sneg.

Slovenci bijemo boj vza svoj obstanek. V tem boju nas more spasiti le splošen kulturni napredek. Nihče pa ne more tajiti naše splošne kulturne mizerije. Ker pa je versko mišljenje kakega naroda verno zrcalo njegovega kulturnega stanja, je potrebno, da vemo kakšna je vera našega naroda, ki živi v taki kulturni bedi. Analizirajmo toraj nekoliko to „vero svojih očetov“. Pri tej analizi razdelimo narod na tri kategorije. Najprej se zmenimo o naivni veri kmečke duše, kmečkega proletarjata, najbolj zapuščené in nevedene mase pri vseh narodih, ki tudi pri nas tvori ogromno večino naroda: Ta vera je brezmejno zaupanje v božjo (boljše duhovniško) voljo. Od tod nezaupanje v samega sebe, od tod narodova slabost, nesamostojnost in inferijornost na gospodarskem polju. Tej „božji volji“ se pridruži še „strah božji“, s katerim se začne zastrupljati že otroke, ko komaj začnejo govoriti in se jim tako že v kali ubija razum. Da naslikamo celo okostje te vere ne smemo pozabiti vraž, zagovarjanj, izganjanj hudičev, svetih ostankov fabriciranje čudežev, prodajanje odpustkov, lurske vode, rimskih paternoštrov itd. itd. sami temelji kmečke vere. V vse

te švindle in goljufige veruje danes še zelo kmečko ljudstvo in ne odprejo se mu oči. Ne smemo še pozabiti nebes, pekla in hudiča; slednji igra mnogo večjo ulogo kot bog, katerega si neizobraženo ljudstvo sploh ne more drugače predstasljati kot materijelno. Katoliška cerkev nima Jezusovih naukov naš kmet pa nima niti cerkvenih, ampak je vdan fetišizmu in malikovalstvu. To je tista vera, o kateri so nam vedno govorile naše matere, tista živa vera, katere se drži naše ljudstvo, ki stoji v verskem oziru še na isti stopinji razvoja kot srednjeveški podložniški rod.

Zato pa ima klerikalizem, ki ima „božjo voljo“ in „strah božji“ v zakup, tako zaslombo v narodu in da bi to oblast v narodu obdržel kar najdalje, skrbi za sistematično poneumnjevanje ljudstva. Sicer imamo vse polno „katol. izobraževalnih društev“ toda to so le duševne klavnice; klerikalci na izvajanju svojih nasprotnikov ne odgovarjajo s protidokazi ampak s kamenjem in poleni. Škof vodi inkvizitorski boj proti naši nastajajoči moderni kulturi. Vse kar ne nosi črnega pečata, on proklinja.

Ljudska nezavednost je kriva v prvi vrsti, da se je sedaj pri nas klerikalna strahovlada razvila do take višine, da so grožnje, krivice, denunciacije vsakdajne. To je običajno orožje klerikalizma povsod, kjer pride do vlade. In klerikalci delajo vse te hudobije, pod pretvezo, da branijo kmetom vero. Tisti ljudje, ki na leci vedno kot papagaji ponavljajo: „Otroci moji, ljubite se med seboj!“ „Ljubite tudi svoje sovražnike,“ ti ljudje preganjajo z največjim fanatizmom vsakega, kdor si le količkarj upa biti drugega mišljenja kot oni. — Temelj te klerikalne strahovlade pa je versko mišljenje ljudstva. To si moramo zapomniti.

Govorili smo o veri večine naroda. Preidemo k drugi kategoriji, to je k tisti tudi precej številni vrsti ljudi, ki so versko brezbrizni ali indiferentni. Ti ljudje sicer pravijo, da ničesar ne verujejo, ker se jim tako govoriti zdi moderno, v resnici pa le ničesar ne razmišljajo v verskem vprašanju. Oni se ne zavedajo, da je vprašanje verstva jedna glavnih točk vsakega svetovnega nazora in da verstvo sega globoko v družabno življenje in v vse institucije družabnega reda. Oni ne vedo, da človek, ki razmišlja kakor drugod tako tudi, na verskem polju vedno dalje in dalje koraka, vedno napreduje, predela v sebi krize, notrajne boje, še le potem se emancipira od tiste vere, katero so mu vtepali že od prve mladosti. Versko brezbrizen človek pa ostane v vprašanju verstva na isti stopinji razvoja kot navaden kmet. V to vrsto spada mnogo napolizobražencev in 70% akademičnih izobražencev.

Taki ljudje so s svobodomiseltvom le pobarvani in ob prvi priliki se prelevijo, ako se gre za materijelni dobiček. In ravno taki ljudje polnijo v sedajni dobi kontingent klerikalnega „razumnštva.“ Taki ljudje sploh nikdar niso imeli utrjenega prepričanja

Pravi svobodomislec, — to je tretja vrsta, — ki je predelal notrajne boje in krize, bi ne storil nikdar tega koraka nazaj, ker to bi bila zanj moralna smrt. On bi umrl rajši fizične smrti, katere se mu ni treba bati, ako razumi harmonijo med življenjem in

smrtjo, ker ve, da je smrt naravni projev in da se mu po smrti ni ničesar bati. On je v svojih idejah prepričan, ker je vedno o njih razmišljal in razmotrival. Ta vrsta ljudi raste tudi pri nas od dne do dne in bo rastla tem bolj, čim bolj bo vprašanje verstva predmet razmotrivanja laikov.

Pregledali smo teren in kontingent, s katerim hočemo operirati. Gre se nam pa za kulturno-nravni preporod našega naroda. Ta preporod je le mogoč na razvalinah klerikalizma. Temu pa izpodbijemo glavni temelj, ako vzamemo večini naroda njegovo naivno vero, to se pravi, ako narod izobražujemo, poučujemo, ker potem se bo otresel sam tiste vere, toda njegov verski čut se bo pa izpopolnil in postal plemenitejši; narod se bo zavedel, odprle se mu bodo oči, izprevidel bo svojo splošno revščino, žalostno stanje in moč nad njim vladajoče črne teme, postal bo samozavesten ter bo obračunal s tistimi, ki mu mečejo pesek v oči, da bi ne videl. Potem bo šele narod zmožen za pravi kulturni napredek. Potem bo vstala tudi v našem narodu na dan nova, velika kultura, kultura ljudska, ki nam bo zajamčila bodočnost in dala smisel našemu narodnemu življenju v družbi človeškega rodu.

Kdor je res svobodomiselen, bo pristopil v naš delokrog in bo deloval za važni narodni preporod. Vemo, kaj hočemo in s kom imamo opraviti. Zato pa se bomo na prvem našem sestanku posvetovali predvsem v tem, kako nam je postopati pri svoji kulturni misiji in s kakimi sredstvi bi se najprej približali svojemu cilju in kako dobiti sredstev. Težko je res spravljati na pravo pot ljudi, ki so slepo vdani v svojo vero in imajo fiksne ideje. Treba bo organiziranega, sistematičnega dela. Organizacija „Svobodne Misli“ sestojeca iz svobodnih združenj naj se razširi po celi naši domovini, potem sadovi ne bodo izostali. In ta organizacija je ravno sedaj potrebna, ko se bliža doba kulturnega boja; i taka delavna organizacija bi nam bila porok, da izidemo iz kulturnega boja kot zmagovalci. Rabimo res svobodomiselnih, resnih, delavnih ljudi, Vemo, da bo vsak izmed teh, komu bo le mogoče, prišel na naše posvetovanje v Ljubljano za časa odkritja Trubarjevega spomenika. Na delo za narodov preporod, na svidenje!

O „svetniku“ Florjanu, katerega nikdar ni bilo.

V zadnji številki smo dokazali nepristnost svetništva Janeza Nepomuka, danes pa hočemo isto storiti, o „svetem“ Florjanu, ki je jeden najbolj popularnih „svetnikov“ tudi pri nas na Slovenskem. Ni je skoro hiše, ki bi ne imela kake njegove slike in v zadnjem gorskem kotu je kako znamenje posvečeno njemu v čast. Ta bivši svetnik je imel res najbolj težaven posel izmed vseh nebeških privilegirancev; bil je patron vode, ognja, dimnikov; ognjegasci so njegovi vojaki; na koliko krajih je moral na enkrat pomagati, tako da res ni imel nikdar miru in pokoja.

Da se je legendo o „svetem“ Florjanu podrobilo zgodovinski kritiki, je bilo to dejstvo predvsem vzrok, da se kaže grob „svetega“ Florjana (ne vem ali s telesom ali brez telesa) v avguštinskem samostanu v Florjanu, malem mestu v bližini Linca, in njegovo telo pa je zopet pokopano v Krakovu.

Zgodovina je dokazala, da legenda o „svetem“ Florjanu nima zgodovinskega temelja, da je to velika zmeta in da sveti Florjan v Avstriji nikdar ni eksistiral.

Premotrimo najprej legendo, potem pa zgodovinsko resnico. Legenda pripoveduje, da je za časa rimskega cesarja Diocletiana (204—305). Živel v Cetium (mesto ob Donavi) na dopustu rimski vojak po imenu Florjan. Zgodilo pa se je, da je ravno v tem času v Lorchu (Laureacum, blizu današnjega mesta Sct. Florjan) dal rimski namestnik Aquilinus vreči v ječo 40 kristjanov. To je na Florjana tako vplivalo, da je šel pred namestnika, proglasil se za kristjana in se odločno uprl darovati rimskim bogovom. Vsled tega so ga najprej mučili, potem ga odvedli na most, ki je peljal čez Anizo, kjer so mu privezali na vrat kamen in ga potem vrgli v vodo. Reka pa ga je prinesla na breg, kjer ga je dobila pobožna žena Valerija; ta ga odpeljala z dvema mežgi kjer sta se ta dva vstavila tam so pokopali telo. Že na tej poti se je zgodil prvi čudež; ko sta bila mezga že utrujena in žejna, je kar naenkrat začel izvirati studenec. To je bil prvi Florjanov čudež.

Poglejmo še dejstva, ki „potrjujejo“ to legendo. Pri cerkvi sv. Janeza v mestu Sct. Florjanu izvira studenec; to je oni čudoviti studenec (tako se pravi). Nadalje: L. 1772 so izkopali v avguštinskem samostanu globoko iz zemlje mlinski kamen; in so kar rekli, da je bo tisti kamen, katerega je imel na vratu Florjan. (Vsak normalen človek mora uvideti, da bi kamen moral vstati v vodi, da bi potem telo prišlo zopet na površje.) In slednjič se od 13. stoletja dalje kaže nagrobni kamen neke Valerije, kar je — tako se je reklo — spomenik tiste pobožne Valerije, ki je našla Florjanovo telo.

Ti trije „dokazi“, studenec, mlinski kamen in nagrobni kamen potrjujejo kar najbolj „resničnost“ florijanske legende. Tem se pridružuje še nadaljni dokaz, da je nad Florjanovim grobom postavljen samostan. (Da bi bilo narobe prav, namreč, da je Florjanov grob postavljen v samostanu, o tem se ne govori.) To je ravno tak nesmisel, kot ga je povedal neki duhovnik, ki je občudoval božjo previdnost, ki je uravnala tako, da ob velikih mestih teko velike reke. —

Taki „dokazi“ morda zadostujejo pobožnim ženicam, mislečemu človeku pa se razprše v nič, ako seže po zgodovini.

Najstarša legenda o Florjanu je napisana v daljši in krajši obliki neznanega pisatelja okrog l. 750; izšla je l. 1896. v velikem historičnem delu Monumenta Germaniae. In pri tem izdaju se je pokazalo, da je ta legenda le parafraza mnogo starejše legende, ki govori o mučenju sv. Ireneja iz Sirmije. Pisatelj legende je namesto sv. Ireneja napisal Florjana in nov svetnik je bil narejen.

Nadaljni vdarec je zadal „svetništvu Florjanovemu“ slavni zgodovinar prof. Mommsen najboljši poznavalec rimske kulture. On je proglasil, da nagrobni kamen Valerije pohaja iz 6. stoletja in ne iz tretjega, kakor bi to maralo biti po času, v katerem se je legenda vršila.

Toda kako jedro mora legenda vendar imeti in do ktere mirě? Od kje je prišla prvotna misel o Florjanu?

Tudi vse to se je kmalu pojasnilo.

Jeden najstarih virov o krščanskih mučenikih je spis „Martyrologium“ sv. Jeronima (iz 8. stoljetja), ki je nastal iz treh mučeniških koledarjev in sicer: rimskega iz l. 354, afrikankega in sirskega iz l. 411. Eksistira v treh prepisih, najstari in najzanesljivejši je shranjen v samostanu v Echternacku, drugi mlajši v Weissenburgu in tretji v Brnu. Kar je v vseh teh prepisih soglasnega, to je prvotni tekst; razni drugi dostavki so plod raznih prepisovalcev, ki so pripisavali vsakovrstne stvari, kot je bila to navada.

Vsi ti trije prepisi navajajo na dan 4. maja mučenike, ki so trpeli v Nikomediji, v Afriki, Cezareji, Alexandriji in v Aukserre in sicer v Afriki so to bili Coelestinus, Feliks, Urbanus, Romanus, Bellicus, Marcianus, Mittunus, Petrus, Florianus. To je najprvotnejša omenitev Florjana, kristjana v Afriki, ki je trpel vsled preganjanja kristjanov v tedajni dobi.

Echternachski rokopis ima za besedo Florianus še naslednje nadaljevanje: „in v Cezareji smrtni dan Silvana, Aleksandra in drugih štirideset“.

Weissenburgski rokopis (iz l. 772.) ima za besedo Florianus Petrus in takoj za to nerazumljivo besedo „et innu ri core pense lequorq“. Te besedo so ostale nerazjasnene, dokler se jih ni pojasnilo na podlagi Brnskega rokopisa (iz l. 790.). Pisatelj tega rokopisa je prepisal: . . . Bellicus, Martialis, Mittinus, Petrus in je pristavil sam naslednji latinski stavek „et in Nurico“ Sipense loco Lauriaco Natale Floriani“ — itd. (slovensko: in v pobrežnem Nuriku v mestu Lauriacu rojstni dan Florjana, glavnega častnika namestnikovega, ki je bil na njegovo povelje iz mosta s kamenom okola vrata vržen v Anizo.“)

Sedaj je bila uganka rešena. Brnski prepisovatelj martyrologija je izbacnil afriškega Florjana in vstavil samovoljno avstrijskega Florjana; — da se proglasi koga za svetnika, se mora prej vršiti t. zv. kanonizacijski proces in jedino papež more na podlagi tega procesa proglasiti koga za svetega. — Tu pa je naredil navadni prepisovalec knjig, za „svetnika“ v Avstriji izmišljeno osebo. — Weissenburgski prepisovalec je prepisal martyrologium najprej pravilno. Pozneje pa je gori navedene nerazumljive besede Weissenburgskega rokopisa pridal k besedi Petrus namesto Florianus kot prepisovalec Brnskega rokopisa. Ta naivnost sama nam že mora povedati, da v češenju kakega „svetega“ Florjana ni bilo tedaj še niti duha niti sluha in da se je izmišljena legenda o avstrijskem Florjanu začela šele razširjati pozneje, ker so duhovniki na podlagi

te izmišljene opazke v Brnskem rokopisu začeli razširjati vest o „svetem“ Florjanu, katere osebe v Avstriji sploh nikdar ni bilo, katere tudi noben papež ni proglasil za sveto, kar je pa neobhodno potrebno, da avanzira kaka oseba do šarže nebeškega plemenitaša. „Svetništvo“ te izmišljene osebe je povzročila samovoljno izmišljena opazka navadnega prepisovalca knjig. In še le po l. 800 se začne omenjati tega „svetnika“.

Toraj cela ta vest o „svetem“ Florjanu temelji na sledečih dejstvih: V Afriki je bil vbit kristjan Florjan. Ne ve se pa čisto nič, kedaj se je to zgodilo in v katerem kraju in kako; pisatelj legende o njem (v Mon. Germaniae) je njegovo smrt naslikal samovoljno tako, kot pripoveduje legenda o smrti svetega Ireneja; da, ti dve legendi sta skoro dobesedno jednaki; — o načinu smrti Florjana ne vemo niti besedice. Pisatelj te legende ne omeni niti z besedico, da bi se „svetega“ Florjana častilo v Lorchu. Brnski prepisovalec pa je samovoljno vstavil v mučeniški koledar osebo, o kateri sploh ni niti besedice znano, da bi kedaj živela v Lorchu. Njegovo eksistenco „potrjujejo“ trije ničnostni „dokazi“: studence, mlinski kamen in nagrobni kamen Valerije, ki pa pohaja iz poznejše dobe (6. stol.) Na podlagi tega resumeja proglašajo sodni svetnik Julij Strnadt v svoji zgodovinski razpravi*) o „svetem“ Florjanu, da avstrijski „sveti“ Florjan ni nikdar živel, da je izmišljena oseba in da je njegovo češčenje zgodovinska zmeta.

In vsak katoliški vernik, ki ni fanatik ter ima zdrav razum, se mora hote ali ne hote pridružiti temu resničnemu stanju stvari o „svetnosti“ Florjana, ako se toliko potruji, da stvar zasleduje. —

Stvar pa bo še zanimivejša, ako pridamo temu razmotrivanju še nekaj opazk. Dognalo se je, da je imel samostan St. Medara pri Soissonu na Francoskem v l. 841 telo sv. Florjane in njegovih šestih bratov; kedaj in kako je umrl ta svetnik, ne pove nam zopet nobena legenda na svetu. In takih „svetih“ Florjanov je več: v Martyrologiju se omenja naslednje „svete“ Florjane; katere se časti 8. januarja, 3. in 4. marca, 24. in 30. aprila, 6. maja (v Milanu) in 5. avgusta. In jeden sv. Florjan je pokopan v Krakovu; toraj imamo osega skupaj devet „svetih“ Florjanov!! Cerkev je skušala te nesmisle spraviti v kontakt z zdravim razumom, toda zelo nespretno. Sedaj uči, da je sv. Florjan, ki je pokopan v Krakovu isti, kot je bil v Lorchu. Menda sta dva dijakona njegovo telo prenesla iz Sct. Florjana pri Lorchu v Rim, od koder je bilo pozneje prenešeno v Krakov. Ta vest pa slabo drži. Zgodovina nam niti z najmanjšo besedico ne omenja selitve Florjanovega telesa in konečno tudi ni mogoče, da bi dva človeka kar tebinič meninič mogla odvesti telo toliko češčenega

*) Naslov tega spisa je: „K. k. Oberlandesgerichtsrat i. R. Julius Strnadt: Allgemein verständliche Vorlesung über die Legenden vom heil. Florian und vom heil. Maximilian, der Heiligen der Diözese Passau — (Linz) nach dem gegenwärtigen Stande der Geschichtsforschung“ Linz 1905.

svetnika. — Sicer pa smo dokazali nemožnost eksistence afriškega Florjana v Lorchu.

In ko bi konečno tudi živel kristjan Florjan v Lorchu in bi bil vtopljen — kar pa je zgodovinsko nedokazano — ni bil nikdar proglašen za blaženega in za svetnika; če bi bil toraj živel v Lorchu, bil vtopljen, prenešen v Rim od tod v Krakov, vedno ostane še navaden kristjan brez svetništva, ker navaden prepisovalec knjig ne more delati svetnikov, kar je edino le papeški privilegij, kateri mnogo nese.

Kar se tiče še besedila legende ni nikjer dokazano, da bi rimski namestnik pobrežnega Nurica bival v Lorchu (Laureacum); nadalje ni znan noben rimski namestnik po imenu Aquilinus.

S tem smo na kratko in kolikor mogoče razumljivo dokazali nepristnost „svetnika“ Florjana, ki je deželni patron v Galiciji. Slovani imajo res smolo s svojimi deželnimi patroni. Janez Nepomuk, patron češkega naroda ni nikdar živel istotako ne Florjan. Ni čudno, da se Slovanom tako slabo godi, ko imajo za svoje priprošnike in zaščitnike „svetnike“, katerih ni bilo nikdar na svetu.

Če mi trebimo nebesa, delamo isto kot sedajni papež Pij X. Sedajni papež študira iz samega dolgega časa zgodovino. Pri tem študiju se je prepričal, da je v koledarju cela vrsta svetnikov, ki niso nikoli eksistirali. Zato je začel trebiti nebo. Seveda smejo iti ti njegovi reformatorični plani cerkve le tako daleč, v kolikor to dopušča belemu nediplomatičnemu papežu drugi pravi papež, črni papež: general jezuitov, ki pravzaprav vlada v Vatikanu in zapoveduje rimski kuriji. Seveda papež jemlje svetništvo le nepopularnim, malo ali pravzaprav čisto nič znanim svetnikom. Da bi se pa spravil na takega popularnega „svetnika“ kot je n. pr. Florjan, tega bi mu črni papež nikakor ne dovolil, ker to bi bil le prevelik vdarec za cerkev in velika nevarnost, da bi se ljudstvu ne začele odpirati oči. Zato pa mi svobodomisleci priskočimo na pomoč Piju X. in nadaljujemo že započeto delo; mi smo vzeli na piko tiste svetnike, ki so ljudstvu najbolj znani, da bi ljudje tem preje sprevideli v kakih zmatoh žive in kako jih vodijo za nos tisti, ki pravijo, da so božji namestniki. Ljudje že spregledujejo in se jim bodo vedno bolj in bolj odpirale oči. Iz tega slučaja pa se tudi lahko učimo, kam privede lahkovernost in nevednost; koliko cerkvice, koliko kapelic in soh na čast „svetemu“ Florjanu je že dal napraviti naš revni narod. Koliko denarja s krvavimi žulji prislužnega je že izdal naš narod v čast „svetega“ Florjana, katerega si je lahkomišelnost izmislil nek prepisovalec knjig. Vojaštvo „svetega“ Florjana, požarne brambe, pa naj nam nikar ne zamerijo, da smo izbacili njihovega vojskovodja iz nebes. Povedali smo resnico, zgodovinsko resnico. To nam narekuje naše poštenje in veleva duh časa. Ljudje pa naj nikar več ne molijo k „svetemu“ Florjanu, ako še tako živo verujejo na vspeh molitve, ker če bi svetniki mogli res kaj pomagati, vendar ne more pomagati svetnik, katerega ni. Namesto pa da bi se metalo po nepotrebnem denar

za cerkve, kapelice in podobe, v „svetnika“ z golido, naj rajši tisti denar porabijo zato, da se zavarujejo, ker potem so gotovo kriti.

Somišljenikom.

Odkritje Trubarjevega spomenika, meseca septembra, v Ljubljani, naj ne bo le slavlje blagodejne reformacijske dobe in praznik slovenskih naprednih vrst, ampak mora ostati še posebno za nas velevažen dan, na katerem naj se položi temelj širšemu delovanju in večji organizaciji na Slovenskem proti nazadnjaštvu klerikalizma.

Zato prosimo vse one naše sodelavce, ki so že toliko pripomogli k našemu uspehu in katerim se imamo predvsem zahvaliti, da se je svobodomiselna ideja razvila po naši domovini tako hitro, da ostanejo še dalje neustrašeni bojevniki za Svobodno Misel.

Posebno oni naši somišljeniki, ki so stanovski neodvisni, naj nam blagovolijo priglasiti svoje zaupniško delovanje, da nam tako omogočijo prirediti o priliki Trubarjeve slavnosti prvi slovenski zaupni sestanek S. M., kjer bomo imeli priliko ne le natančneje se spoznati, ampak tudi se organizirati v trdno in krepko armado, ki bo zavzemala celo Slovenijo.

Eventuelni nasveti naj se blagovolijo pošiljati na uredništvo, ki daje tudi vsa potrebna pojasnila.

Na delo torej svobodni mislilci, da postane naša akcija tem vzpešnejša med narodom, izvedimo od Trubarja zapričeto delo, ter pospešimo, da se naš narod čim preje osvobodi duševnega suženjstva!

Trubarjeva 400 letnica naj bo pričetek druge slovenske reformacije v znamenju Svobodne Misli!

Kaj čuda je, da dvoje rib in hlebov pet,
nasitilo je tisoče ljudi,
saj danes še od čudežev se teh
gospodov črnih tisoče živi.

Karel Havlíček.

*

Sreča ni nič lahkega; težko jo najdemo v nas samih in nemogoče jo je najti drugod.

Chamfort.

*

Sreča je posest onih, ki sami sebi zadostujejo.

*

Kdor nima duha svojega veka,
ima vso nesrečo svojega veka.

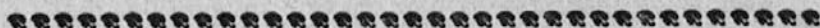
Voltair.

nego: svoboda naroda. Narodni in kulturni človek ne more priznati niti klerikalne narodnosti niti klerikalne kulture, ker to ni razvoj k svobodi ampak propad v suženjstvo. Zato se bojuje za svobodo znanosti, vede, kulture in vrši s tem narodni čin. Klerikalna volja, klerikalno vzgojenega zanj ne more biti morodajna, za ujo se navdušujejo oni, ki so zadovoljni, da narod ne želi več, nego biti njih ponižen podložnik. Čas pa zahteva od naroda več in tega se morajo zavedati oni, ki čas poznajo. Ne bojovati se proti klerikalizmu je greh proti narodu in narodnosti. Zato naj onih 1000 mladeničev najprej opsodi sebe in svojo zaslepljenost, potem pa naj govori o slov. napredni mladini, ki se v svesti si svojih svetih dolžnostij do naroda in človeštva bori proti črni sili, ki hoče podjarmiti narode, države in kulturo. Je žalostno dovolj, da ima ta črna sila v slov. narodu toliko opore, da smo ji dobro sredstvo za dosego njenega namena. Zahtevajo-li nikdaj skupni kulturni interesi, da stopimo proti mednarodnemu klerikalizmu v skupno bojno vrsto, je to popolnoma opravičeno, kajti tudi narodnost i boj bo vreden le, ako bo kulturn, napreden. Narodnostni boj zlorabljeni za vsiljevanje klerikalizma je greh proti narodnosti, kajti prava narodnost mora vesti le k napredku in kulturi naroda in narodov. Napredek brez narodnosti je mogoč, narodnost brez napredka ne. Zato napredek raste čez narode, ki niso napredni in jih uničuje. Narodnost torej, oz. delo za narod more biti le kulturno, napredno, kajti le tako more vršiti svoj namen.

Kuga. Meseca aprila je imela sekcija Svob. Misli na Žižkovu (predmestje Prage) svoj shod, kjer se je govorilo o razmerju učiteljstva in duhovništva. Takoj po predavanju je stopil na oder mlad duhovnik, 25letni kaplan Cvejn in je k predavanju podal nekaj dokazov iz svojega življenja. Deloval je kot kaplan v svojih fari in se je družil z učitelji, kar je bilo njegovim duhovskim sobratom zelo neljubo. Duhovnik, rekel je, gleda instinktivno s sovražstvom na učitelja, kajti dobro čuti propad, ki raste med cerkvijo in šolo, dobro čuti, da učitelj uči misliti in da s tem samo po sebi vodi mladino na nova pota, popolnoma različna od onih, ki jih uči katehet. S tem raste medsebojni spor med učiteljstvom in duhovništvom, ki pomeni boj cerkve in šole, čim bolj raste poslednja, tem bolj pada prva, je to stari boj med vedo in vero. Naravno je torej, da so začeli duhovniki Cvejna, ker je bil prijatelj učiteljem, preganjati, da je dobil kazen od škofa i t. d. Kakor se to godi v cerkvi. Mladi duhovnik pa je rajše odstopil in je delal kot delavec v priprosti tovarni po 3 K na dan, mesto da bi prenašal sovražstvo svojih duhovskih bratov v Kristusu. Na shodu je na to Cvejn proglasil, da sam ni verjel tega, kar je moral pripovedovati ljudstvu in je pred celim zbranim ljudstvom oglasil svoj izstop iz katoliške cerkve. Bil je na to naravnost ginljiv prizor. Žižkov je mesto delavcev, zato je bilo na shodu večinoma delavcev in delavk. Vsi ginjeni so hiteli podajati roko svojemu mlademu prijatelju, posebno mladim delavkam je polnila živa radost oči, kajti zopet je bil človek rešen človeštvu. Drugi dan

e o tem govorila cela Praga. Taki slučaji se sedaj pogosto ponavljajo. Cerkev pritiska na svoje duhovništvo, da se žene v boj za nje politiko. Na sredstva se ne gleda. Posebno mladi morajo opravljati službo najnižjih agitatorjev, sicer jim je vsaka pot navzgor zaprta. To posebno pri nas. One, ki se ne pokore, zatoži župnik in škof ga kaznuje. Bili so časi, ko so se duhovniki brez pomoči morali podvreči kazni. Danes pa, kar deluje S. M., nižja duhovščina rada izbira drugo bolj pošteno pot, da izstopi. Kakor kuga se posebno po čeških deželah ponavljalo taki slučaji. In to bo rastlo bolj in bolj. Pri nas se je tudi začelo. In je prav. Kako pride mlad duhovnik, ki je morda z najlepšim namenom stopil v ta stan, po tega, da si mora s svojo službo kot političen agitator delati sovražnike? Ali ni boljše postali pošten človek?

Na nekem klerikalnem shodu na Štajerskem se je sprejela o resoluciji tudi točka proti S. M. Gotovo za S. M. najboljše se priporočilo. Povemo pa, da vse take prepovedi in protesti ne bodo inč pomagali, kajti gibanje S. M. na Slovenskem raste in vrste naših odločnih prijateljev se množe. — Najbolj brezverski listi na Slovenskem so klerikalni listi, ker oni najbolj zlorablajo vero.

Aforizmi.

Človek se rodi kot dolžnik človeške družbe. Sprejeli smo od svojih prednikov nalogo plačati dolg tem vsem, ki pridejo za nami; to je testament cele preteklosti celi bodočnosti.

Bourgeoise.

Ne gre se za to, da socializiramo svoje imetje, socializirajmo najprej svojo osebnost.

Lzoulet.

*

Zelo redki so v resnici originalni ljudje, skoraj vsi delajo, mislijo in čutijo pod vplivom navade in vzgoje. Nič ni tako posebnega, kakor duh, ki hodi po novih potih; toda v vsakem kupu ljudi, ki skupaj hodijo, ima vsak v svoji boji gotove posebnosti, ki jih opazi bistro oko.

Voltair.

*

Nravni zakoni, ki se vsiljujejo posamezniku, niso nič drugega nego splošni pogoji družbe.

Fouillé.

